

Mi znamo da su bili nevini

Hrvatsko proleće unijelo je dašak slobode u hrvatski narod, pa tako i među hercegovačke franjevce. Odlučno su i javno ustali u prilog nevinosti svoje braće koju su jugo-komunisti pogubili bez ikakva sudu tijekom Drugoga svjetskoga rata i poraća. Kosti zapaljenih u ratnom skloništu na Širokom Brijegu, njih dvanaest, i kosti ubijene šestorice

u Mostarskome Gracu svečano su 1. srpnja 1971. pokopali u samostanskoj crkvi uz nazočnost desetaka tisuća vjernika. Kako je to izgledalo mislimo donijeti u jednom od sljedećih brojeva ovoga našega glasila.

U ovome broju donosimo presliku događaja oko knjižice »Široki Brijeg«, koja je imala svega šest stranica, onako kako je to zabilježilo službeno

glasilo Hercegovačke franjevačke provincije »Mir i dobro«, 7, Mostar, 1971., str. 271. – 299. Hercegovački su franjevci u svemu tome jasno rekli da znaju da su njihova pobijena braća nevina i pod to se potpisala. A dотično je potvrđio i Vrhovni sud Hrvatske iako je knjižica poslije ipak bila zabranjena.

U svemu se istaknuo odvjetnik dr. Ivan Mužić. Hercegovački franjevci o

tome jasno kažu u donesenim preslikama: »Zahvaljujemo odvjetniku Ivanu Mužiću što je obranu naše stvari preuzeo u svoje ruke i vodio je vještinom velika pravnika i izvrsnog poznavaoца povjesnih činjenica.« To mu je zacijelo i te kako pomoglo da poslije bude proganjan i zatvaran. Nedavno je umro pa donosimo o tome i kratku vijest iz medija. ☹

Preminuo istaknuti povjesničar Ivan Mužić: Bio je zatvaran kao hrvatski nacionalist

Split, 24. ožujka 2021. (narod. hr) – U Splitu je 22. ožujka u 87. godini života preminuo naš istaknuti pravnik, povjesničar i publicist Ivan Mužić,javlja HRT.

Rođen je u Solinu 14. rujna 1934., završio klasičnu gimnaziju u Splitu, diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Radio je kao odvjetnik 1965. – 1972. kada je suspendiran kao neprijatelj komunističkog režima. Zatvaran je pod optužbom hrvatskoga nacionalizma dva puta.

Bio je aktivni katolički laik, često polemizirao o temama hrvatskog nacionalizma i katoličanstva. Uradio je i priredio više knjiga.

Glavna područja njegova povjesničarskog rada su podrijetlo Hrvata i masonstvo (osmo dopunjeno izdane monografije Masonstvo u Hrvata

izašlo je 2005.). Od 1967. do danas objavio je šezdesetak knjiga, od kojih je nekoliko naslova doživjelo više dopunjениh izdanja, kasnije i pod drugim imenima (po tri i više izdanja: Hrvatska kronika, Hrvatski vladari od sredine VI. do kraja IX. stoljeća, Hrvatska povijest devetoga stoljeća, Hrvati i Izrael, Stjepan Radić u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca).

Zadnjih desetak godina izbjegavao je javne nastupe i predstavljanja knjiga, ali je gotovo svake godine objavio po knjigu-dvije sa svojim sjećanjima i zapisima, pretiskavajući u maloj nakladi i u izdanju Ogranka Matice hrvatske u Imotskom i neka stara i zaboravljena izdanja, pišući im opsežne predgovore ili pogovore. Njegov posljednji naslov je Zapamćenja o Anti Antiću i sudskim

progonima (Imotski, 2019.; 2020.). Godine 2003. dobio je Nagradu

Splitsko-dalmatinske županije za životno djelo. ☹

Š I R O K I B R I J E G I O K O N J E G A
u povodu zabrane brošure "široki brijeg"

Dana 26. listopada ove godine čuli smo putem radio i televizijskih dnevnih vijesti, a dana 27. listopada ove godine pročitali smo i u dnevnom tisku da je Vrhovni sud Jugoslavije zabranio brošuru "Široki Brije". Time je okončan jedan dugi sudski postupak o maloj i neuglednoj brošuri. Koliko god ta brošura izgledala neugledna, koliko god u nečijim očima izgledalo da ne zaslužuje toliku pažnju, sve ono što se dogodilo od dana njena izlaska na svjetlo dana do njene konačne zabrane - i te kako se tiče svih nas hercegovačkih franjevaca, tako da ne možemo prijeći šutke preko svega toga.

Htjeli bismo donijeti potpuni tijek sudskog postupka, ali to bi prešlo daleko preko uobičajenog broja stranica ovog glasila. Zato se moramo ograničiti na bitne dijelove sudskih spisa.

I.- SUDSKI POSTUPAK

OKRUŽNO JAVNO TUŽILAŠTVO - SPLIT
privremena zabrana raspačavanja brošure

Dana 7. kolovoza ove godine Okružno javno tužilaštvo u Splitu donijelo je rješenje br. UT-42/71, što ga je potpisao javni tužilac mr. Ljubo Prvan, kojim se privremeno zabranjuje raspačavanje brošure "Široki Brije"; predlaže Okružnom судu u Splitu da izrekne zabranu raspačavanja brošure; nalaže odgovornom uredniku brošure dr fra Gojku Musi, franjevačkom samostanu u Lištici kao izdavaču i Tiskari "Biokovo" u Metkovici da ne vrše raspačavanje brošure; nalaže organima unutrašnjih poslova da sve primjerke tiskane brošure privremeno oduzmu i onemoguće svako daljnje umnožavanje i raspačavanje. Rješenje je popraćeno slijedećim

o b r a z l o ž e n j e m

"U brošuri 'Široki Brije' u pozitivnom svjetlu prikazuju se kao nevine žrtve osobe, koje su s oružjem u ruci i na drugi način za vrijeme II Svjetskog rata služile okupatoru u podjarmljivanju hrvatskog i drugih naših naroda, čime se čini

krivično djelo neprijateljske propagande iz čl. 118. Krivičnog zakonika. Lažne i izopačene krivnje, koje se iznose u toj brošuri, izazivaju uznemirenost građana.

Iz prednjeg proizlazi, da se u konkretnom slučaju stiču svi zakonski uvjeti iz člana 52, st. 1. toč. 1 i 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, pa je odlučeno kao u dispozitivu ovog rješenja."

OKRUŽNI SUD - SPLIT

zabranu raspačavanja brošure

"Okružni sud u Splitu, u vijeću sastavljenom od suca ovog suda Šeparović Veseljka, kao predsjednika vijeća, te sudaca porotnika Petrović Vere i Dujmić Vinka, kao članova vijeća, uz sudjelovanje zapisničara Tafra Julije, rješavajući po prijedlogu Okružnog javnog tužilaštva u Splitu za zabranu raspačavanja brošure "Široki Brijeg" u izdanju Franjevačkog samostana Lištice, nakon održane rasprave dana 12. kolovoza 1971. godine,

riješio je:

I) Zabranjuje se raspačavanje brošure "Široki Brijeg" u izdanju Franjevačkog samostana Lištice, na kojoj je kao odgovorni urednik označen dr. fra Gojko Musa, a koja je tiskana u poduzeću "Biokovo" u Metkoviću.

II) Nalaže se organima unutrašnjih poslova da sve primjerke tiskane brošure "Široki Brijeg" oduzmu, kao i da se oduzeti primjerici unište.

Obrazloženje

(...) Na raspravi dana 12. VIII 1971. okružni javni tužilac u Splitu precizirao je zbog kojeg dijela teksta ove brošure predlaže zabranu raspačavanja. Radi se o slijedećem tekstu: "1945-ta je podrezala Brijegu perspektivu i donijela mu agoniju. Crkva je opustošena, 296 puta je udarena topovskom granatom, sa samostana je skinut kućni broj, otučen je natpis na ulazu u samostan; bombardiranjem, požarom i puštošenjem uništeno je kulturno blago ovog kraja: arhiv, muzej, velika knjižnica, fizikalni, kemijski i biološki kabinet; ugašeno je i 29 života iz ove kuće. To je najteži gubitak, jer je nenadoknadiv. Široki Brijeg gubi ime.... Osim živih Hercegovaca Gospo društvo čine mučenici - fratri - koji su nevine žrtve. Njihovi tjelesni ostaci, što nije odnijelo vrijeme i vatru progutala, preneseni su iz protuavionskog sklopišta - koje se nalazi u vrtu s desne strane crkve - pod oltar sv. Ante; a tjelesa onih s padina Gornjega Graca smještena su ispod oltara sv. Franje. Njihova slava naša je obaveza!"

(...) Prijedlog okružnog javnog tužioca u Splitu za zabranu raspačavanja brošure "Široki Brijeg" je osnovan.

(...) Dijelom teksta spomenute brošure zbog kojeg se i traži zabrana raspačavanja, iznose se lažne i izopačene tvrdnje, da je pustošenjem uništeno kulturno blago ovog kraja i pri tome ne ostaje dvojba na koju se vojsku misli. Govori se o godini 1945-oj, t.j. godini koja je našim narodima do nijela oslobođenje, kao o godini koja je Širokom Brijegu do nijela agoniju i podrezala perspektivu, a o osobama koje su oružjem u ruci i na drugi način služile i pomagale okupatoru, govori se kao o nevinim žrtvama.

Ovakovo lažno i izopačeno prikazivanje opće poznatih dogadaja iz naše nedavne prošlosti, a posebno prikazivanje kao nevinih žrtava osoba koje su pomagale okupatoru, te prikazivanje pripadnika NOV-e kao onih koji su pustošili i uništavali kulturno blago, a pri tome ne naći mesta u toj brošuri ni za jednu riječ prijekora, a kamoli osude za one koji su iz samostana i drugih zgrada u tom kompleksu sijali smrt u redovima boraca NOV-e, predstavlja po mišljenju ovog suda vršenje neprijateljske propagande, kao i iznošenje lažnih i izopačenih tvrdnji kojima se izaziva uznemirenje građana."

FRANJEVAČKI SAMOSTAN - ŠIROKI BRIJEG

utok Vrhovnom sudu Hrvatske

Okružnom суду - Split

za

Vrhovni sud - Zagreb

U tok

Franjevačkog samostana Široki Brijeg
kao izdavača i dra fra Gojka Muse
kao odgovornog urednika knjižice "Široki Brijeg" -
oboje zastupani po odvjetniku Ivanu Mužiću -
protiv rješenja Okružnog суда u Splitu
Kr - 47/71 od 12. kolovoza 1971.

U pravovremenom zakonskom roku od tri dana ulaže se utok protiv navedenog rješenja zbog slijedećih razloga:

I. Pobjijano rješenje nema stvarnog obrazloženja. U početku obrazloženja sud kratko opisuje privremenu zabranu knjižice i citira se dio teksta zbog kojeg je cijela knjižica zabranjena. Nakon toga još kraće se navodi stajalište obrane, ističe se što je sud pregledao kao dokaz tijekom postupka, citira se član 52 Zakona o tisku i onda se prepričava sadržaj inkriminiranog navoda iz knjižice koji je nekoliko stupaca prije toga citiran. Nakon toga slijedi zaključak suda, i to u jednoj jedinoj rečenici, u kojoj se tvrdi da se u zabranjenoj

knjižici lažno i izopačeno prikazuju opće poznati dogadaji iz nedavne prošlosti i zamjera se tome što u knjižici nisu osude ni oni koji su iz samostana u Širokom Brijegu pucali na borce NOV-e. Takvo obrazloženje završeno je ponavljanjem istog cita ta koji je na početku toga istoga obrazloženja već jednom citiran i jednom prepričan.

S obzirom na to da pobijano rješenje zaista nema svog obrazloženja ne bi bilo ni potrebno pisati žalbu jer presuda sama po sebi nije valjana. Smisao svake žalbe je upravo u tome da pobija obrazloženje, a u konkretnom slučaju to je nemoguće jer obrazloženje ne postoji.

Jedan od razloga zbog kojih se zabranjuje navedena knjižica jest mišljenje da ona izaziva uznenirenost građana, što sud također nije pokušao ne samo dokazivati nego niti obrazložiti. Provincijalat hercegovačkih franjevaca predlaže da se na okolnost tobožnjeg izazivanja uznenirenosti ovom knjižicom među građanstvom izvrši u cijeloj Hercegovini općenarodni referendum na njihov trošak.

Iz malog usmenog obrazloženja na dan zaključenja rasprave od strane predsjednika vijeća očito je da je on tu uznenirenost osjetio iz dva novinska izreska koja mu je predala optužba. Međutim, prošlo je doba da se nekome vjeruje slijepo, bez pozivanja na dokumentaciju, literaturu ili vjerodostojne svjedočke samo zato što je profesionalni novinar ili političar. Sarajevske Večernje novine od 13. kolovoza o.g. pod naslovom "Hvalospjev ubicama" između ostalog navodi sa sjednice Komisije SSRNBiH za pitanja odnosa s vjerskim zajednicama izlaganje Jure Galića u kome se zamjera dru Gojku Musiću nije između ostalog pohvalio fra Otona Knezovića i fra Leona Petrovića koji su po njemu "veliki narodni sveštenici".

Zanimljivo bi bilo da Jure Galić protumači činjenicu kako su u ratnom metežu 14. veljače 1945. partizani ubili u Mostaru Leona Petrovića, a također i to kako shvaća činjenicu da je Oton Knezović tijekom prošlog rata bio proustaški raspoložen i da je umro u emigraciji.

Kako se kroz neke novine mogu dezinformirati čitatelji dokazuje i ovaj proces. Dok su neki listovi poštено prenijeli korektno napisanu informaciju TANJUGA (zagrebački Vjesnik od 13. kolovoza 1971), dotle su npr. beogradске Večernje vesti od 13. kolovoza o.g. stajalište obrane ovako opisale:

"Odbранa je pokušala da dokaže da je 29 strelnih franjevaca, koji su pomenuti u ovoj brošuri, pomagali okupatoru u borbama za oslobođenje Širokog Brijega. Na taj način svesno je pokušano da se skine optužba i ukloni kompleks uskaške krivice."

U toj vijesti dakle tvrdi se da je obrana pokušala dokazati da su spomenuti franjevci pomagali okupatoru i tu je vijest potpisao splitski dopisnik tih novina Miljenko Vesnić,

osobno godinama poznat branitelju Ivanu Mužiću koji ga nije ni jednog trenutka video na suđenju. Tako lažno pisanje dokazuje da on nije ni naknadno nakon sudenja pročitao spis. Da je u pitanju povreda najosnovnije etike u međuljudskim odnosima, ne treba ni spominjati, jer je to svakome jasno.

Beogradski list Politika *ekspres* od 13. kolovoza o.g. prenosi TANJUG-ovu vijest u skraćenoj verziji, tako da ne navodi ni stajalište optužbe ni obrane, i to bi trebalo da bude informiranje javnosti.

Beogradsko izdanje Borbe od 13. kolovoza o.g. kao i sarajevske Večernje novine od istog dana objavili su vijest o sudskom procesu u kojoj je navedeno stajalište optužbe, dok uopće nije spomenut ni jedan navod obrane.

Iz ovih malih usporedaba očito je da sud nije smio temeljiti svoje mišljenje o uznenirenosti građana na pisanju takvih i sličnih novina. Politička mudrost bi nalagala za slučaj da se kod nekih građana zaista stvorilo uznenirenje da se prije ovog postupka dobro procijenilo da li će zabrana knjižice izazvati među dijelom hercegovačkog puka, koji je tradicionalno odan franjevcima mnogo veće i politički štetni je uzbudenje. Posebno bi trebalo ispitati da li je na izazivanje eventualne uznenirenosti među ljudima utjecalo, i koli ko pisanje nekih novina, koje su prihvatile kao nesumnjivu istinu navod da su franjevci ubijali partizane umjesto da su pokušale utvrditi činjenično stanje i objasniti stvarni povod franjevačkog stupanja. To bi djelovalo na pravo smirivanje duhova.

Posebno se napominje da iz pregledanih članaka Politike i Oslobođenja nitko ne može doći do zaključka o uznenirenosti građana ni o tome da su franjevci pucali na partizane iz samostana na Širokom Brijegu. Zanimljivo je da se ni sam sud u obrazloženju rješenja ne poziva ni na jedan od ova dva "dokaza" optužbe.

II. Iz nekih navoda samog rješenja dalo bi se zaključiti kako je ono doneseno na temelju opće poznatih dogadaja. Međutim, opće poznato je samo pričanje o tome kako su ti franjevci pucali, ali je nesporno da njihova uloga u tom dogadaju nije nigdje javno objašnjena. Poznato je da su Nijemci i ustaše pucali iz samostana u Širokom Brijegu (+), ali nitko do sada nije izričito potvrdio da su im pomogli i franjevci. Obmana je na tu okolnost ponudila niz dokaza koje je sud odbio, a da to odbijanje uopće nije ni pokušao obrazložiti. Bit ovog sporu je je u tome da optužba mora dokazati i opravdati svoj

(+) Ovdje se radi o lapsusu daktilografa što se potkrao zbog velike vremenske oskudice, tako da podnositelj žalbe nije mogao pregledati konačno oštampalu žalbu. Nikada se nije pucalo iz samog samostana, nego iz drugih zgrada koje su pripadale samostanu a bile silom zaposjednute.

zahtjev o zabrani raspačavanja. Tek ako je neistinita tvrdnja iz sporne knjižice da franjevci nisu tada pucali, a da su zbog te optužbe nastradali, može se potvrditi zabrana širenja same knjižice i s pravom povesti kazneni postupak protiv izdavača i urednika, odnosno dr. Rufina Šilića kao provincijala hercegovačkih franjevaca koji u ime uprave provincije izjavljuje da je to njihovo zajedničko stajalište i da će ga, ako treba, pojedinačno potpisati ostali hercegovački franjevci. Bitno je da optužba u svoj prilog nije sudu ponudila niti jednog očesvidca, niti jedan dokument, a da dvije knjige (Hercegovina u NOB; Beograd 1961, i Novakovo djelo Magnum Crimen, Zagreb 1948) koje su podnesene суду kao jedini i glavni dokazi tuzioca ne sadrže ništa o tome da su franjevci pucali iz samostana u Širokom Brijegu na partizane. Obrana je, iako to nije bila dužna, ponudila суду na utvrđenje te bitne činjenice niz svjedoka, a spremna je predložiti i niz novih koji se sami javljaju. Obrana svjesno ne predlaže svjedočanstvo Lucijana Kordića o tim zbijanjima niti pregled memoara B. Brkića "Za povijest Provincije 1940-1945" u kojima na strani 19 piše da su svi ti franjevci "bili uvjereni antifašisti, koji su živo željeli pobjedu saveznika, pa prema tomu i partizana". Branitelj predlaže da se pregleda knjiga "Dokumenti o protunarodnom radu i zločinima jednog dijela katoličkog klera" koja je tiskana u Zagrebu 1946. u redakciji Jože Horvata i Zdenka Štambuka, a posebno da se pregledaju izvorni izvještaji o osvajanju Širokog Brijega, i to oni koji su slani iz Trećeg motoriziranog diviziona, Artillerijske brigade IV. armije, Štaba teške Artillerijske brigade IV. armije, Osmog korpusa, Štaba XXVI. divizije, Treće dalmatinske brigade, Druge dalmatinske brigade i Štaba Prve tenkovske brigade IV. armije.

Zbog kratkih rokova Zakona o tisku (na pr. poziv za raspravu zakazanu za dan 12. kolovoza o.g. u Splitu uručen je franjevcima u Širokom Brijegu poslije podne 11. kolovoza) navedena dokumentacija nije mogla biti pravovremeno prikupljena, ali će se svi navedeni izvještaji dostaviti судu najkasnije do 5. rujna o.g.

Provincija hercegovačkih franjevaca svojedobno je povela službeni postupak za utvrđenje istine o navedenim franjevcima, ali je svu dokumentaciju koju je o tome prikupio dr. fra Bonicije Rupčić zaplijenila 31. X 1945. nekadašnja OZNA u Mostaru, čiji su organi zabranili svako daljnje prikupljanje materijala, a neke od svjedoka pritvorili. Predlaže se traženje navedene dokumentacije od SUP-a u Mostaru, odnosno pregled izjave dr. Bonicije Rupčića, koju je on potpisao u Mostaru 13. kolovoza o.g.

Predložene dokaze je nužno izvesti, jer ako je istini ta tvrdnja iz knjižice da franjevci sa Širokog Brijega nisu pucali na partizane, a da su zbog takve optužbe stradali, onda je zabrana knjižice u kojoj se iznosi istinit podatak besmislena.

Podaci o materijalnim posljedicama sukoba na Širokom Brijegu lako se mogu provjeriti, ali kod toga je bitno slijedeće:

1) Iza riječi u knjižici "... uništeno je kulturno blago ovog kraja" nalaze se dvije točke, a iza nabranjanja što je uništeno čitaocu je jasno da se pod kulturnim blagom toga kraja ne misli na područje cijelog Širokog Brijega, već isključivo na samostan i gimnaziju u Širokom Brijegu.

2) Tko je počinio nije navedeno, ali pisac, svjestan činjenice da je tada samostan u Širokom Brijegu bio poprište teških borba, nije ni jednom rečenicom izrekao osudu, već je samo izvršio odredene konstatacije.

Obrana je već na sudenju ponudila dokaze da su franjevci iz samostana u Širokom Brijegu bili protiv toga da Nijemci i ustaše ulaze u njihove prostorije, ali su se pred nadmoćnom silom, koja je zauzela samostan i gimnaziju, morali povući. Hercegovački franjevci su poslije rata svojim vjernicima izricali i s oltara osudu takve zloupotrebe njihova samostana od strane Nijemaca i ustaša pa se nije smatralo nužnim to ponavljati u knjižici, u kojoj se ne iznosi povijest, već ljetopis samostana na Širokom Brijegu, i to na svega šest stranica. Iz literature o osvajanju Širokog Brijega dokazano je da su njemačke i ustaške snage bile takve da su zaposjele gotovo svaku kuću u Širokom Brijegu, a jasno je da vlasnici tih kuća nisu bili samo zato što su njihove kuće zauzete, dio protupartizanskih snaga. Kad to nisu bili oni, razumljivo je da to nisu mogli biti ni franjevci. Na okolnost broja nječko-ustaških snaga u Širokom Brijegu 1945. predlaže se pregled knjige Oslobođilački rat, Beograd 1965, II. str. 518-519.

Prema nekim novinskim tvrdnjama izgleda da samo nekolicina franjevaca ne vjeruje u to da njihova hercegovačka subraća nisu pucala, na partizane dok su svi ostali u to uvjereni. To je razlog da se sudu isključivo za upotrebu u ovom postupku prilaže izjava koju je potpisalo u dva dana preko stotinu i deset hercegovačkih franjevaca koji su se tih dana našli kod kuće iz čega jasno proizlazi da je cijelokupna franjevačka zajednica u Hercegovini duboko uvjerenja da njihova navedena subraća nisu pucala. Između svih tih franjevaca posebno je zanimljivo navesti da je tu izjavu potpisao i Zlatko Sivrić, koji je od Predsjednika Republike 1970. odlikovan ordenom bratstva i jedinstva sa srebrenim vijencem zato što je u lipnju 1941. izlažući opasnosti svoj život spasio od ustaškog ubijanja na Širokom Brijegu 73 hercegovačkih Srba, (Sarajevska revija VEN od 26. prosinca 1970). Fra Zlatko Sivrić je uz navedenu izjavu dodao i svoje slijedeće mišljenje:

"Svaki rat, a naročito narodna revolucija kosi i ruši sve pred sobom što stoji na putu. Zato i ovdje u tome ratnom vihoru gore spomenute žrtve pale nevino i nedužno. Zaboravimo

na prošlost - širimo bratstvo i jedinstvo i produbljujmo ga na svim linijama". Fra Zlatko Sivrić potpisao je izjavu soliarnosti u navedenom smislu uz zajedničku napomenu koja glasi:

"Ako za navedeno uvjerjenje i tvrdnju treba netko odgovarati, onda to nisu samo dr. fra Gojko Musa kao odgovorni urednik brošure i dr. fra Rufin Šilić kao provincial hercegovački franjevaca, nego i svi mi niže potpisani hercegovački franjevci koji se ovim stavljamo na raspolaganje organima vlasti".

Zanimljivo je navesti da ni oni koji osuduju navedeno franjevačko stajalište nisu potpuno uvjereni da su, barem ne svi franjevci koji su tada bili na Širokom Brijegu i koji su tom prilikom svi nastradali, pucali na partizane. Jure Galić, u posebnom što znači i autoriziranom tekstu piše u Oslobodenju od 16. kolovoza o.g. o tome ovako:

"Za mene ovog puta i u ovom kontekstu izlaganja nije najbitnije ko su bili ti nastradali svećenici, da li je medu njima bilo i onih koji su se aktivno borili s puškom u ruci (a zna se i istorijska je činjenica da je dosta bilo i takvih) kao i onih koji su bili navini i sjedili mirno. Velika je istina da naš narod žali svaku žrtvu rata koja je stradaла bilo gdje i bilo kojom prigodom pa i u ovom slučaju ako ih je bilo. Dozvoliti je pretpostavku, a i zna se da je bilo pojedinačnih slučajeva samovolje, jer je naša revolucija imala toliku širinu da je u sebi upijala različite snage koje bile voljne da se svrstaju u njene redove". Neki od tih franjevaca bili su tada starci. Fra Marko Barbarić imao je tada 80 godina i bio je tako težak bolesnik da ni žlicu nije mogao u ruci držati od slabosti. Fra Krešo Pandžić, jedan od tih franjevaca dok je tijekom rata bio provincial isključio je fra Rafaela Medića iz franjevačkog reda zbog njegova vezivanja uz ustaški pokret. Kad bi se dokazalo da su franjevi zaista pucali, što nisu, a da samo jedan od njih nije pravednost zahtijeva da se i toga jednoga moralno rehabilitira. Ta dužnost je veća kad se radi o tolikom broju. Jure Galić u navedenom izlaganju spominje i neke franjevce koji su za vrijeme rata služili okupatoru. Kad već on ili bilo drugi spominje tu činjenicu, iako ona u ovaj točno određen stupak ne spada, onda je potrebno naglasiti da su svi ti pojedinci u odnosu na ukupni broj članova franjevačkog reda u nas samo iznimni slučajevi, u koje ne spada ni jedan od navedenih 29 franjevaca, kao i to da su mnogi od franjevaca dobil kako od naroda tako i od organa vlasti pohvale za svoje poslovno držanje u ratu.

Beogradske Večernje novosti, poznate po napadajima koje su doživjele od strane napredne hrvatske političke i kulturne javnosti zbog svoga pristranog pisanja, započele su 16. kolovoza o.g. s detaljnijim pisanjem iz broja u broj o fra-

njevcima sa Širokog Brijega. Ničije, a pogotovo ne njihovo pisanje ne može čovjeka s logikom uvjeriti dok pisanje nije potkrijepljeno iskazima svjedoka očevidaca, kojima su činjeni ce poznate iz neposrednog osobnog zapažanja i dok objektivno ne iznesu i svjedočanstva svjedoka obrane tako da čitalac može bez sugestija sam slobodno zaključivati. U broju tih novina od 17. kolovoza piše i ovo:

"Franjevci se pred sudom nisu ustezali da kažu da su ovom knjižicom, koja je za kratko vreme podeljena vernicima, svesno hteli da skinu teške optužbe da su za vreme rata sarađivali sa okupatorom i domaćim izdajnicima. Predstavnik samostana je izjavio da franjevci nikad nisu pucali na partizane i da se to pomoću dokumenata može dokazati."

Na raspravi 12. kolovoza o.g. punomeđnik izdavača izjavio je ovo:

"Iza tvrdnje o uništenju imovinskih dobara i navodu da 29 franjevaca su nevini, odnosno da nisu pucali na partizane i da nisu s oružjem u ruci i na drugi način za vrijeme drugog svjetskog rata služili okupatoru u podjarnljivanju hrvatskog i drugih naših naroda, u potpunosti stoji i sada ne samo izdavač knjižice i odgovorni urednik, već i provincijalat hercegovačkih franjevaca u Mostaru, što znači da je to službeno stajalište cijele provincije hercegovačkih franjevaca... Danas uprava hercegovačkih franjevaca hoće svjesno da s ovakvim pisanjem skune optužbu koja nikada nije bila dokazana, odnosno kompleks ustaške krivnje koji bi iz toga mogao kod nekih od tih nastati, jer ta uprava smatra sebe sastavnim dijelom hrvatskog naroda, koji se ni kroz njihov dio ne može okrivljavati za ono što nije kriv."

Iz posljednjeg citata je očito da se sve tvrdnje franjevaca dane na raspravi u Splitu odnose isključivo na slučaj njihove subraće iz Širokog Brijega, a ne na sve franjevce i na cijelo ratno razdoblje. Ipak, zbog takvog pisanja provincijalat hercegovačkih franjevaca kategorički izjavljuje da tijekom drugog svjetskog rata više nego golema većina hercegovačkih franjevaca nije služila okupatoru.

Uredništvo Večernjih novosti i sličnih listova mnogo bi korektnije postupilo ~~da~~ taj prostor u svom listu prvenstveno posvetilo osudama stvarnog nacionalističkog izživljavanja u vlastitoj sredini, odnosno da o tome povede više računa u buduće. Prazna novinska galama sama po sebi nije nikakav argument, a pogotovo ne dokaz istine.

III. Kad je govor o današnjem iznošenju toga detalja iz franjevačke prošlosti i s obzirom na to da iza temeljnih teza knjižice stoji Provincijalat hercegovačkih franjevaca, odnosno franjevci bitno je istaknuti da se to ne radi u smislu stvaranja i širenja mržnje ni prema kome. U svezi s tim prije izbijanja ovog spora u službenom glasilu Provincije hercego-

vačkih franjevaca "Mir i Dobre" br. 5/1971 str. 203 nedvo=
smisleno je zauzeto slijedeće načelno stajalište:

"Mi znamo da su bili nevini, ali znamo i da su svakoga,
pa i one, koji su ih u smrt vodili, čekali kao braća, do=
čekali kao braća, volili kao braća i za njih molili kao braća.
I kad bi njihove kosti danas progovorile, rekli bi nam samo
jedno: ako želite biti slični nama, onda ne mislite ni na
kakvu mržnju, nego mislite na ljubav i praštanje. Tko želi
Gospino svetište čuvati, taj ne smije ni za što drugo znati
osim za ljubav, i to pravu bratsku ljubav!"

Franjevcima su rodoljubi svi borci za slobodu u po=
vijesti bilo kojeg naroda, uključujući u to i partizane. Po=
jam hrvatstva koji izključuje iz svoje prošlosti partizane
obično je strančarstvo. Franjevcima je također jasno da se u
ratu lako može pogriješiti i zato nisu nikad ni pomislili na
vršenje istrage o nečijoj krivici u ovom slučaju. Oni samo
hoće utvrditi da njihova subraća sa Širokog Brijega nisu pu=
cala na partizane i da su u tom smislu nevini.

Postavlja se pitanje: koji je smisao današnjeg izno=
šenja toga slučaja?

U prvom redu načelno se ističe da uloga franjevaca u
operacijama za osvajanje samostana i gimnazije na Širokom
Brijegu nije nikakva zabranjena tema, odnosno da je ona otvo=
rena za povijesno i svako drugo istraživanje. Istina je u
znanosti samo ono što se dokaze, a ne ono što netko tvrdi.
Ovaj povijesni detalj nije se smio istraživati u doba unita=
rističkog razdoblja, u kojem je razdoblju onaj koji se samo
deklarirao Hrvatom bio tretiran kao ustaša. Hercegovački fra=
njevci, koji su kroz više stoljeća ropstva pod Turcima očuva=
li od propasti hrvatstvo u Bosni i Hercegovini a koji su danas
dio hrvatske inteligencije, ne mogu dopustiti da se njihov
jedinствeni ugled u puku i javnosti uopće, ruši nedokazanom
pričom o tome kako su njihova sutraća pri završetku drugog
svjetskog rata ubijala iz samostana, dok oni znaju da ti
franjevci nisu ni metka ispalili.

Provincijalat hercegovačkih franjevaca svjesno hoće
(u ovom ili bilo kojem drugom postupku) u današnjoj eri demo=
kratizacije našeg društva skinuti već treće desetljeće posto=
jeću moru tobožnje krivice sa svoje subraće, odnosno sebe.
Drugi postupak rehabilitacije nije moguć jer ti franjevci
nisu bili sudeni pred sudom. Za slučaj da bi se u postupku
utvrdilo da je bilo koji od tih franjevaca pucao, provinci=
jalat hercegovačkih franjevaca prvi će ustati s oštrom javnom
osudom takvog čina.

Zbog navedenih razloga ovaj postupak o kome će naša
javnost biti pravilno obaviještena, ne može se rješavati na
brzinu, kako je to učinio splitski sud prvog stupnja. Ovaj
proces ima svoju jasno uočljivu povijesnu dimenziju koja za=

htijeva da mu se skrajnje ozbiljno i detaljno pristupi, pa se predlaže ukinanje pobijanog rješenja i provođenje novog postupka, u kome će se utvrditi sve potrebne činjenice.

Split, 17. kolovoza 1971.

VRHOVNI SUD HRVATSKE

uvažava utok Franjevačkog samostana Široki Brijeg

"Vrhovni sud Hrvatske u Zagrebu u vijeću sastavljenom od predsjednika Vrhovnog suda Dr Dražena Sesardića kao predsjednika vijeća, te sudaca Vrhovnog suda Dr Žarka Vimpulšeka i Dr Mladena Grubiše, kao članova vijeća, i stručnog suradnika Milene Drakulić, kao zapisničara, u predmetu zabrane raspačavanja brošure "Široki Brijeg" u izdanju Franjevačkog samostana u Lištici rješavajući žalbu Franjevačkog samostana u Lištici izjavljenu protiv rješenja Okružnog suda u Splitu od 12. kolovoza 1971. Kr 47/71 u sjednici održanoj 25. kolovoza 1971.

r i j e š i o j e :

Uvažava se žalba Franjevačkog samostana u Lištici, prvostepeno se rješenje Okružnog suda u Splitu od 12. kolovoza 1971. Kr 47/71 preinačuje, te se odbija prijedlog okružnog javnog tužioca Split za izricanje zabrane raspačavanja brošure pod naslovom "Široki Brijeg" u izdanju Franjevačkog samostana u Lištici.

Rješenje okružnog javnog tužioca Split od 7. kolovoza 1971. broj UT 42/71 o privremenoj zabrani navedene brošure - poništava se.

Predmeti privremeno oduzeti na osnovu tog rješenja vratit će se izdavaču odnosno onome od koga su oduzeti.

O b r a z l o ž e n j e

(...) Žalba izdavača osnovana je.

Nakon što je razmotrio prvostepenu odluku, žalbu i sve spise predmeta, a posebno inkriminirani tekst u brošuri "Široki Brijeg", Vrhovni sud Hrvatske nije mogao doći do uverenja da je objavlјivanjem navedenog napisa učinjeno krivično djelo neprijateljske propagande iz člana 118 KZ, Jer, iz teksta tog napisa ne proizlazi da se tim napisom "poziva ili potiče na nasilnu ili protivustavnu promjenu društvenog uređenja, na svrgavanje predstavničkih tijela ili njihovih političko-izvršnih organa, na razbijanje bratstva i jedinstva naroda Jugoslavije ili na nacionalnu neravnopravnost ili na otpor prema odlukama predstavničkih tijela ili njihovih političko-izvršnih organa, koje su od značaja za zaštitu i razvitak socijalističkih društvenih odnosa, sigurnost ili obranu zemlje ili da zlonamjerno i neistinito prikazuje društveno-političke

prilike u zemlji". Ni javno tužilaštvo u svom rješenju o pri-vremenoj zabrani, a niti prvostepeni sud u svojim razlozima, uopće ne ukazuju na razloge na kojima bi se moglo zasnovati stanovište da su u ovom slučaju ostvareni elementi krivičnog djela neprijateljske propagande i koji su to elementi, pa o-vaj sud ne može prihvati kao osnovano da postoji razlog za zabranu brošure "Široki Brijeg" na osnovi iz člana 52. st. 1. toč. 1. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

Ovaj sud nije mogao doći ni do čvrstog uvjerenja da stoe razlozi iz člana 52. st. 1. toč. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, tj. da se u inkriminiranoj bro-šuri "iznose ili pronose lažne, izopačene ili alarmantne vi-jesti ili tvrdnje koje izazivaju uznenirenost gradana ili ugrožavaju javni red ili mir".

Nesporna je činjenica da je u samostanu Široki Brijeg, pored više franjevaca, bila smještena i naoružana neprijatelj-ska formacija. Nesporno je da je Jugoslavenska armija počet-kom 1945. godine vodila žestoke borbe za oslobođenje Lištice te da je tom prilikom izgubio živote i veći broj franjevaca, koji su bili u samostanu. Kako je došlo do toga da se samos-tan pretvorio u oružano uporište neprijatelja i da svi fra-njevci ostanu da žive u njemu i kad je već bilo očigledno da se oko uporišta voditi ogorčena borba, kakva je u tom bila uloga uprave samostana i samih franjevaca, kakvo je držanje u toku borbe imao svaki pojedini od izginulih franjevaca i konačno pod kakvim je okolnostima svaki pojedini izgubio ži-vot? Nije stvar suda da u ovom postupku, u kome se radi o za-brani raspačavanja štampane stvari, ispituje sve ove brojne i složene činjenice i okolnosti koje su dio povijesti vojnih operacija Jugoslavenske armije za oslobođenje toga kraja.

S obzirom na sva ova pitanja i okolnosti navodi u in-kriminiranoj brošuri da su franjevci nevino izginuli, pred-stavljaju samo mišljenje pisca brošure koju izdaje franjevač-ki samostan u Lištici, pa je razumljiv i njegov interes da tako prikaže okolnosti pod kojima su izginuli njegovi redov-nici. Međutim samo iznošenje takvog osobnog mišljenja pisca ne može se bez daljnjega označiti kao iznošenje tvrdnji koje izazivaju uznenirenost gradana. Po ocjeni ovog suda mišljenje je naime iznijeto na način koji ne može dovesti do uzneniren-o-sti gradana, a to tim više što u javnosti postoji i mišljenje, od kojeg polazi i javni tužilac i prvostepeni sud, a prema ko-jem su franjevci iz samostana "Široki brije" s oružjem u ru-ci poginuli u borbi protiv jedinica Jugoslavenske armije. Gra-danstvo je prema tome upoznato i sa suprotnim prikazima i mišljenjima o ulozi tih franjevaca u odnosnim dogadjajima.

Ni dio gore navedenog teksta u kome se govori o štet-u na kulturnom blagu i materijalnim dobrima samostana učinje-nim od direktno ne spomenutih štetnika, ne može po mišljenju ovog suda, da izazove uznenirenost gradana i da bude osnov za

zabranu brošure. Jer, notorna je stvar da je nastupanje štete neizbjegno na mjestima na kojima su se vodile tako oštре borbe i sa takvim snagama kao što je borba oko samostana "Široki brijeg", a to tim više što su u samostanu bili stacionirani pripadnici neprijateljskih oružanih formacija koji su, kao i na brojnim drugim mjestima u toku rata, pljačkali i pustošili, posebno kad su pod pritiskom jedinica Narodne oslobodilačke vojske Jugoslavije bili prisiljeni da napuste svoje boravište.

Budući da prema tome nije ostvaren ni jedan osnov iz člana 52. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, to je valjalo odbiti prijedlog javnog tužioca Split za izricanje zabrane, te je u tom smislu preinačeno prvo stopeno rješenje Okružnog suda u Splitu, i poništeno rješenje javnog tužioca o privremenoj zabrani brošure "Široki brijeg".

Naredba za vraćanje privremeno zaplijenjenih predmeta, primjeraka dolične brošure osniva se na propisu člana 62. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija."

Zagreb, 25. kolovoza 1971.

ZAPISNIČAR:
Milena Drakulić v.r.

M.P.

PREDSJEDNIK VIJEĆA:
Dr Dražen Sesardić vr.

REPUBLIČKI JAVNI TUŽILAC
SAVEZNI JAVNI TUŽILAC

zahtijevaju od Vrhovnog suda Jugoslavije
zaštitu zakonitosti

Odmah nakon objavljuvanja u tisku rješenja Vrhovnog suda Hrvatske o skidanju zabrane raspačavanja brošure 'Široki Brijeg' iz dnevnog tiska smo saznali da je Javno tužilaštvo Bosne i Hercegovine "odlučilo da pokrene inicijativu da se protiv presude Vrhovnog suda Hrvatske, kojom je dozvoljeno rasturanje ove publikacije, podigne zahtjev za zaštitu zakonitosti od strane Saveznog javnog tužilaštva kod Vrhovnog suda Jugoslavije koji treba da utvrđi da je odlukom Vrhovnog suda Hrvatske povrijeden Zakon" ("Oslobodenje" od 14. IX 1971, str. 1).

I doista "protiv pravomoćnog rješenja Vrhovnog suda Hrvatske KZ-1316/71. od 25. kolovoza 1971. savezni javni tužilac je podigao zahtjev za zaštitu zakonitosti KTZ-851/71 od 6. listopada 1971. sa prijedlogom da Vrhovni sud Jugoslavije, na osnovi člana 389. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku, done se presudu kojom će preinačiti navedeno rješenje i zabraniti raspačavanje publikacije "Široki Brijeg", pošto se njom iznose i pronose lažne i izopačene vijesti i tvrdnje kojima se i=

zaziva uznemirenost građana, pa stoga stoji zakonska osnova za zabranu iz člana 52. stav 1. tač. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija"(tako stoji u presudi Vrhovnog suda Jugoslavije KZ-33/71 od 15. X 1971).

U isto vrijeme iz dnevnog tiska smo saznali da je Javno tužilaštvo Bosne i Hercegovine donijelo "rješenje kojim se na teritoriji ove Republike zabranjuje rasturanje posmenute publikacije. Rješenje je na snazi do konačne odluke Saveznog javnog tužilaštva, odnosno Vrhovnog suda Jugoslavije.

Ovo rješenje će, kako se navodi, odmah izvršiti organi unutrašnjih poslova u SRBiH. U obrazloženju Rješenje koje je potpisao javni tužilac SRBiH, Ljubo Kovačević, kaže se:

Pošto je Republičko javno tužilaštvo pribavilo pomenutu publikaciju i upoznao se sa njenim sadržajem, našlo je da se ovom publikacijom vrše krivična djela protiv naroda i države iz čl. 118, stav 1. Krivičnog zakonika i iznose lažne, izopačene i alarmantne vijesti kojima se izaziva uznemirenje građana i remeti javni red i mir iz čl. 292-a Krivičnog zakonika. Tako se u publikaciji u pozitivnom svjetlu prikazuju ličica koja su ne samo propagandom već i oružjem u ruci u toku oslobodilačkog rata služila okupatoru na podjarmljivanju naših naroda i narodnosti.

Jednaku ocjenu ove publikacije i njenog sadržaja da li su i nadležni organi na počrnučju gdje je ona štampana i pu blikovana - Okružno javno tužilaštvo Split i Okružni sud u Splitu koji su istu publikaciju na prijedlog Okružnog tužilaštva i zabranili.

Javno tužilaštvo Bosne i Hercegovine ustanovilo je, takođe, da se navedena publikacija rastura na teritoriji naše Republike, a naročito na nekim područjima Hercegovine, te da je zbog istaknutog sadržaja izazvala veliko ogorčenje naroda i masovne proteste koji ne prestaju." ("Oslobodenje" od 14. IX 1971, str. 1).

Rješenje Republičkog javnog tužioca BiH citiramo iz novina jer do danas izdavač knjižice "Široki Brijeg" nije dobio to rješenje! Svakako je zanimljivo primijetiti da se u dijelu tog rješenja što ga citiraju novine ne navodi zakon na temelju kojega je ono doneseno. Postavlja se pitanje same zakonitosti tog rješenja. Tako pitanje je postavljeno čak i u dijelu tiska (vidi "Glas Koncila" od 3. X 1971, str. 16, u napisu "Široki Brijeg" i "Hrvatski Tjednik" od 22. X 1971, str. 24, rubrika "Karte na stol", pitanje "Republičkom javnom tužiocu SR BiH").

Mjesto odgovora na pitanje zakonitosti rješenja republičkog tužioca BiH o zabrani raspačavanja publikacije "Široki Brijeg" u BiH, prenosimo jedno objašnjenje Saveznog tužilaštva:

"BEOGRAD, 14. listopada (Tanjug) - Iz Saveznog javnog tužilaštva Tanjug je u četvrtak primio slijedeće objašnjenje:

'U povodu informacije Tanjuga, objavljene 14. listopada 1971. godine u nekim dnevnim listovima o podizanju zahtjeva zaštite zakonitosti protiv presude Vrhovnog suda Hrvatske u vezi publikacije "Široki Brijeg", a koja informacija nije potekla iz Saveznog javnog tužilaštva, molimo vas da u cilju pravilnog obavljanja javnosti objavite slijedeće:

Savezno javno tužilaštvo je 6. X 1971. godine podiglo zahtjev za zaštitu zakonitosti protiv rješenja, a ne presude Vrhovnog suda Hrvatske, kojim se preinačuje rješenje Okružnog suda u Splitu o izricanju zabrane raspačavanja publikacije "Široki Brijeg".

Istodobno Savezno javno tužilaštvo je na osnovu čl. 15. st. 2. Zakona o javnom tužilaštvu, dopisom KTZ. br. 851/71. od 6. X 1971. godine, predložilo Okružnom суду u Splitu da odgodi izvršenje navedenog rješenja Vrhovnog suda Hrvatske do odluke Vrhovnog suda Jugoslavije.

U svom zahtjevu za zaštitu zakonitosti Savezno javno tužilaštvo se nije upuštalo u ocjenu ispravnosti rješenja Javnog tužilaštva SR Bosne i Hercegovine, kojim je zabranjeno raspačavanje publikacije "Široki Brijeg" na području SR BiH, pa je prema tome netočno saopćenje Tanjuga da je Savezno javno tužilaštvo, podižući zahtjev za zaštitu zakonitosti "našlo da je rješenje sarajevskog tužilaštva ispravno".

Napomena redakcije Tanjuga: Objavljajući u cijelini objašnjenje Saveznog javnog tužilaštva, redakcija Tanjuga izražava žaljenje zbog pogrešne interpretacije zahtjeva tužilaštva do koje je došlo greškom izvjestioca. U ređakciji je pokrenut postupak za utvrđivanje odgovornosti." ("Vjesnik" od 16. X 1971., str. 3).

Pravomoćno rješenje Vrhovnog suda Hrvatske nije nikada bilo izvršeno ni na području SR Hrvatske. Stanica javne sigurnosti u Metkoviću, koja je zaplijenila oko pet tisuća primjeraka knjižice "Široki Brijeg" iz tiskare "Biokovo" u Metkoviću u kojoj je knjižica tiskana, i pored ponovljenog zahtjeva od strane direktora tiskare koji je predočio i kopiju rješenja Vrhovnog suda Hrvatske kojim se nalaže vraćanje oduzetih primjeraka knjižice, oduzete primjerke nikada nije vratila iako je rješenje Vrhovnog suda Hrvatske bilo pravomoćno više od mjesec i po dana!

Mogao bi netko primjetiti da je sitničavo o tome govoriti danas kada je već na snazi rješenje o konačnoj zabrani knjižice "Široki Brijeg". Međutim nije svejedno što je na protuzakonit način onemogućeno izvršenje pravomoćnog rješenja Vrhovnog suda suverene SR Hrvatske, čime je širokobriješkom mostanu i svetištu nanesena nepravda i znatna materijalna šteta!

PROVINCIJALAT HERCEGOVAČKIH FRANJEVACA

dva podneska Saveznom javnom tužilaštvu

I

"Iz sarajevskog lista "Oslobodenje" od 14. rujna o.g. upoznati smo da je Republičko javno tužilaštvo BiH zabranilo rasturanje knjižice "Široki Brijeg" i da je "...odlučilo da pokrene inicijativu da se protiv presude Vrhovnog suda Hrvatske, kojom je dozvoljeno rasturanje ove publikacije, podigne zahtjev za zaštitu zakonitosti od strane Saveznog javnog tužilaštva kod Vrhovnog suda Jugoslavije koji treba da utvrdi da je odlukom Vrhovnog suda Hrvatske povrijeden Zakon".

U svezi s ovakvim stajalištem Republičkog tužilaštva SR BiH dostavljamo Vam 26 stranica prepisa izvorne ratne dokumentacije, te 15 stranica naslova ratnih izvještaja i naponmenu Andrije Nikića. Sva se navedena dokumentacija odnosi na završne borbe za Široki Brijeg u Hercegovini i sva se nalazi sačuvana u Vojno-istorijskom institutu u Beogradu. Predlaže se da se na trošak Uprave hercegovačkih franjevaca zatraži kompletan dokumentacija u fotokopijama ili kseroksiiranu. Iz ove sigurno kompletno očuvane dokumentacije koja se odnosi na Široki Brijeg jasno proizlazi da nikakva zamjerka nije učinjena na račun franjevaca, a da su oni pucali to bi se u tim dokumentima sigurno više puta zabilježilo. U tekstu navedene knjižice nema ni riječi osude nekih boraca, koji su najvjerojatnije iz uvjerenja da su franjevci pucali zajedno s ustашama i Nijemcima reagirali na već poznati način. Upravi hercegovačkih franjevaca isključivi cilj je javna rehabilitacija navedene subraće. Ako se to ne smije značilo bi da je za branjeno isticanje ili dokazivanje bilo čije nevinosti u bilo kojem postupku, a posebno činjenice da nitko od navedenih franjevaca nije suradivao s okupatorom. Iz iskaza nekih svjedoka i teksta nekih dokumenata moglo bi se čak zaključiti da se iz samostana (zgrade) uopće nije pucalo. Ali upravo zato da ovaj predmet ne poprimi dimenzije koje ni uprava franjevaca u Hercegovini ne želi na tome se dosad nije insistiralo.

Franjevci ostaju pri tome da je njima slobodno kao svim drugim ljudima naše zemlje iznositi istinu, odnosno oni se slažu s tim da se knjižica zabrani pod uvjetom da im se u postupku te zabrane pred sudom dokaže da su tvrdili laži odnosno da su njihova subraća pucala na partizane. Upravo taj moment pojedinci koji samovoljno alarmiraju javnost prešućuju, svjesni i sami da za to nema nikakvih dokaza, valjda misleći da će im narod u to tvrdenje slijepo vjerovati. Karakteristično je da je u dnevnom tisku objavljeno više prosvjeda protiv knjižice od nekadašnjih očevidaca borbi za Široki Brijeg, ali

ni jedan od njih nije se usudio ni dotaknuti navod da mu je poznato iz osobnog zapažanja kako je neki od franjevaca pučao, dok su franjevci na protivnu okolnost ponudili niz svjedočaka. Sve to je razlog da se inicijatori cijelog ovog postupka pozivaju na tobožnju uznemirenost u narodu kao svoj jedini argument. Pod pretpostavkom da ta uznemirenost u narodu zasada postoji utvrđivanje istine na okolnost da nisu navedeni franjevci pucali potpuno če smiriti sve duhove, koji dezinformirani tako istupaju. Međutim, hercegovački franjevci koji su svakodnevno u neposrednom dodiru s narodom kategorički tvrde da nikakvog uznemirenja nema. Kao dokaz tog uznemirenja može se jedino uzeti pisanje nekih novina poput "Oslobodenja" ili prosvjedi uprava nekih foruma, odnosno izjave pojedinaca. Jasno je da to ne može biti ni dokaz ni odraz stvarnog narodnog raspoloženja. Nakon zabrane knjižice oko samostana na Širokom Brijegu za dan 15. VIII o.g. skupilo se preko trideset tisuća osoba i s najvećim oduševljenjem prihvatiло izlaganje provincijala Rufina Šilića. Očito je da golema nazočnost naroda nakon zabrane knjižice neusporedivo više svjedoči o stvarnom raspoloženju toga naroda nego pisanje "Oslobodenja".

Nitko se ne pita kako će taj narod reagirati na samu pomisao, odnosno pokušaj da se mijenja odluka najviše pravosudne instance SR Hrvatske. Fantastično kao u priči doimljeno otvoreno izražavanje sumnji preko novina u objektivnosti Vrhovnog suda Hrvatske u Zagrebu kad je hrvatskoj javnosti i javnosti širom SFRJ poznato da je upravo taj sud prošlih mjeseci ukinuo zabranu broja "Večernjih novosti", koji je Okružni sud u Zagrebu shvatio kao izrugivanje povijesnog Hrvatskog grba i da je taj isti sud zabranio glasilo Matice hrvatske "Hrvatski tjednik" iako po mišljenju Okružnog suda u Zagrebu nije bilo razloga za zabranu. Kako će se sve ovo rezultirati na odnose između crkve i države u to za sada ne ćemo ulaziti. U svakom slučaju mijenjanje jedne pravomoćne sudske odluke vuče sa sobom u konkretnom slučaju niz za sada teško sagledivih posljedica. Postavlja se pitanje ima li smisla to riskirati?"

II

"I. U svezi s pisanjem "Borbe" od 19. rujna o.g. izjavljujemo:

a) S navedenjem izjava očevidaca borbi za Široki Brijeg i dokumentacije mi se načelno slažemo i to predlažemo od početka. U tom smislu nama savršeno odgovaraju i navodi iz "Borbina" članka jer nitko od tih očevidaca i ni jedan od tih dokumenata ne potvrđuje tvrdnju optužbe da su franjevci pučili na partizane.

b) Navod da je već jednom u ovom predmetu izrečena presuda i da je na sudenju 1946. dokazano da se nije radilo o kakvim nevinim žrtvama, apsolutno je izmišljen jer se sud na

sudenu Stepincu, Šaliću i družini bavio sasvim drugim materijalom i ni u kakvo dokazivanje oko Širokog Brijega nije se upustio. Taj predmet je trenutno dodirnut u riječima optuženih i tužioca. Kad je već riječ o tome ističemo da člankopisac nije htio navesti da je u tom procesu predsjednik vijeća bio dr. Žarko Vimpulšek, koji je u predmetu ove zabrane bio član vijeća koje je donijelo oslobadajuću odluku. Taj sudac bi se sigurno sjetio da je nešto bilo dokazano u vezi s franjevcima na tom procesu iz 1946. ili barem da je bilo dokazivano. Nevjerojatno je da dio dnevnog tiska izražava sumnju u objektivnost najvišeg pravosudnog organa jedne republike i to u odnosu na vijeće koje je zabranilo Hrvatski tjednik i u odnosu na člana koji je predsjedavao procesu protiv Stepinca i družine, a na koji se proces pozivlje "Borba".

c) Prema "Borbi" su franjevci krivi i zato što su neki istaknuti ustaše pohadali gimnaziju na Širokom Brijegu. S obzirom da taj navod nema nikakve veze s ovim slučajem očito je da se htjelo stvoriti kod javnosti još veću antipatiju prema hercegovačkim franjevcima. Međutim, to nije nikakva logika, jer bi to značilo da treba osuditi sve škole koje su nekada kao djeca i mladići pohadali neki ustaše. Kad je već to navela, "Borba" je bila dužna iznijeti i činjenicu da su mnogi poznati komunisti također bili školovani na Širokom Brijegu...

d) I ostali navodi "Borbe" su neozbiljni. Tako se tvrdi da je žalbu napisao Ivan Mužović na 34 stranice i da ju je potpisalo 27 fratara. Činjenica je da je žalbu napisao odvjetnik Ivan Mužić na 12 stranica, a da ni jedan franjevac nije potpisao žalbu. Poseban podnesak kojim se izjavljuje sučeljnost s navodima knjižici potpisalo je preko 110 franjevaca.

II. U svezi s pisanjem NIN-a od istog datuma izjavljujemo:

a) U pogledu istih ili sličnih navoda Vlade Miletića s pisanjem u "Borbi" ostajemo kod prednjih navoda.

b) Pozivanje na Viktora Novaka nema posebnog smisla, jer je splitski Okružni sud odbio pregled knjige Magnum crimen za koju je poznato iz kojih je pobuda pisana i u koje doba.

c) Izvještaj dopisnika TANJUG-a iz "Politike" od 16. II 1945. i "Borbe" od 6. III 1945. ne temelji se na istini. Dopisnik tvrdi da se medu poginulima u samostanu i crkvi našlo i ustaša franjevaca, koji su se borili u mantijama na strani ustaša i Nijemaca. Ne samo da nije pucao ni jedan franjevac nego ni jedan nije naden medu poginulima ni u samostanu ni u crkvi, već su izvedeni i nastradali u protuavionskom sklo ništu nedaleko od samostana nakon potpunog završetka borbi. Dopisnik dalje tvrdi, da su šestorica franjevaca pronadjeni me-

du piginulima na položaju kod Knez Polje. Istina je naprotiv, da je šest franjevaca odvedeno iz župskog stana Mostarski Gradac prema brdu Gostuša i nakon jednog kilometra puta nastradali. U tom istom izvještaju se tvrdi, da su neki franjevci nadeni među piginulima u bunkerima i da je u samostanu pronadena dokumentacija koja dokazuje da su suradivali s ustašama i Nijemcima. Ni jedan jedini franjevac nije pronađen mrtav u protuavionskom skloništu koje se nalazi tridesetak metara daleko od samostana, a koje izvještaj zove ne bunkerom nego bunkerima, što je također dokaz koliko su mu slabo poznavati najobičniji činjenični podaci. Kod ocjene ovog izvještaja koji je napisan za najširu javnost osam, odnosno tridesetak dana nakon borbi za Široki Brijeg kad se pročulo da su navedeni franjevci nastradali, bitno je da ga ne potvrduje ni jedan sačuvani dokument. Njegova intencija je uvjeriti javnost da su se franjevci borili i u borbama piginuli, dok se iz sačuvane dokumentacije datirane za vrijeme samih borbi i neposredno nakon njih to apsolutno ne može potvrditi. Iz izjava preživjelih očevidaca koje obrana predlaže može se zaključiti jedino to da se ni jedan od franjevaca nije bio s ustašama i Nijemcima, da nije ni jedan u borbi poginuo i da ni jedan nije naden mrtav već da su svi zarobljeni kad su borbe u potpunosti završene i nakon toga nastradali. U cijelom ovom predmetu bitno je utvrditi materijalnu istinu i ako je ona drugčija od onoga što tvrde izdavači sporne knjizice moguće je donijeti zabranu. Međutim, novinari o svemu pišu, ali u utvrđivanje materijalne istine nitko se ne pokušava uplesti.

"NIN je poznat po tome što godinama iz broja u broj posvećuje zbivanjima u Hrvatskoj, kao i problematičke crkve veliki prostor (dok na primjer VUS neusporedivo manje piše o dogadjajima u drugim republikama), pa je bilo za očekivati da će redakcija predhodno ili naknadno ustupiti stupce svoga lista i nama da se čuje u široj javnosti i naše mišljenje na način kako ga mi predstavljamo. Dručije postupanje ne potvrđuje dobromanjernost, odnosno objektivnost između ostalog i toga lista."

VRHOVNI SUD JUGOSLAVIJE

zabranjuje knjižicu "Široki Brijeg"

Presudu Vrhovnog suda Jugoslavije, donesenu 15. listopada 1971., citiramo iz "Oslobodenja" koje ju je prenijelo u cijelosti u izdanju od 27. listopada 1971. na str. 5, jer izdavač do današnjega dana tu presudu nije dobio (do 5. studenoga o.g.)!

U IME NARODA!

Vrhovni sud Jugoslavije u Vijeću sastavljenom od suda dr. Božidara Krausa, kao predsjednika Vijeća, Benjanina Murušića, Jove Crnogorčevića, Hakije Kozarčanina i Dušana Simića kao članova Vijeća, sa stručnim suradnikom suda mr. Milićem Zdravićem, kao zapisničarom, u predmetu zabrane raspačavanja brošure "Široki Brijeg" u izdanju Franjevačkog samostana u Lištici, odlučujući o zahtjevu za zaštitu zakonitosti Saveznog javnog tužioca KTZ-851/71 od 6. listopada 1971. godine protiv rješenja Vrhovnog suda Hrvatske KZZ-1316/71 od 25. kolovoza 1971., u sjednici Vijeća održanoj 15. listopada 1971. donio je:

p r e s u d u

Uvažava se zahtjev za zaštitu zakonitosti.

Preinačuje se rješenje Vrhovnog suda Hrvatske KZZ-1316/71 od 25. kolovoza 1971. tako što se odbija kao neosnovana žalba Franjevačkog samostana u Lištici protiv rješenja Okružnog suda u Splitu KR-47/71 od 12. kolovoza 1971. i ovo rješenje potvrduje:

o b r a z l o ž e n j e

(...) Vrhovni sud Jugoslavije je razmotrio predmet i utvrdio da je zahtjev za zaštitu zakonitosti osnovan iz slijedećih razloga:

(...) Početkom 1945. godine bila je u toku ofanziva Narodnooslobodilačke vojske sa ciljem oslobođenja Hercegovine. Samostan u mjestu koje se onda zvalo Široki Brijeg, danas Lištica, bio je pretvoren u snažno vojno utvrđenje Nijemaca i ustaša. Jedinice Narodnooslobodilačke vojske nakon teških borbi uspjele su osvojiti neprijateljsko uporište u samostanu i tom prilikom izgubio je život i izvjestan broj franjevaca koji su se zajedno sa neprijateljskim snagama nalazili u samostanu. Sve ovo konstatirano je i u rješenju Vrhovnog suda Hrvatske.

U vezi s tim konkretnije se može navesti da su na području Širokog Brijega bile smještene jedinice njemačke 369. legionarske divizije (tzv. Vražja divizija), 9. ustaškog zdruga i Ustaške crne legije, da je u odbrambenom sistemu koji je

neprijatelj izgradio na tom prostoru jedno od najjače utvrđenih uporišta bio upravo samostan sa gimnazijom, te da su u općem napadu koji su snage Narodnooslobodilačke vojske izvršile na tom sektoru 7. veljače 1945. Koncentracijom artiljerijske i pješadijske vatre, uz pomoć tenkova, jedinice 26. udarne divizije Osmog korpusa NOVJ na juriš su osvojile samostan i gimnaziju (operativni izvještaji jedinica NOVJ iz veljače 1945. objavljeni u "Zborniku dokumenta" i podataka iz narodnooslobodilačkog rata naroda Jugoslavije", tom IV, knjiga 33, izvještaji br. 93, 123, 136, izdanje Vojno-istorijskog instituta, Beograd, 1970. "Hercegovina u narodnooslobodilačkoj borbi", izdanje Vojnog dela, 1961. str. 860 do 866).

Prilikom slamanja neprijateljskog otpora i osvajanja utvrđenog samostana, u toku žestokih borbi na tom sektoru nužno je došlo do štećenja crkve i samostanske imovine te do gubitka života vojnika na obim stranama, a tom prilikom poginuo je i izvjestan broj franjevaca koji su se nalazili na području utvrđenom od neprijatelja.

Kao što je već izloženo, u brošuri "Široki Brijeg" se konstatira da je "1945. podrezala Brijegu perspektivu i donijela mu agoniju", da je "crkva opustošena, 296 puta udarena topovskom granatom", da je "požarom i pustošenjem uništeno kulturno blago ovog kraja: arhiv, muzej, velika knjižnica, fizikalni, kemijski i biološki kabinet" i da su "mučenici fratri nevine žrtve", a "njihova slava naša je obaveza".

Medutim, i pored neospornih historijskih činjenica o tome pod kakvim su okolnostima i u kakvoj situaciji crkva i imovina samostana bili oštećeni i izvjestan broj franjevaca izgubio živote, u brošuri o tome nema ni riječi. Precizno se navodi da je crkva 296 puta bila pogodena topovskom granatom i konkretno se opisuju druge štete, ali se pri tome prešućuje osnovna činjenica - da je samostan sa gimnazijom bio njeničko i ustaško vojno utvrđenje iz koga je pružan žestok otpor jedinicama Narodnooslobodilačke vojske koje su u akcijama za konačno oslobođenje zemlje od okupatora osvojile i ovo neprijateljsko uporište. Prema tome, prikriva se istina da je samostan bio pretvoren u vojno utvrđenje iz koga je neprijatelj sipao vatru na oslobodilačke snage, te da Narodnooslobodilačka vojska nije napadala samostan kao vjersku ustanovu, već kao utvrđeno neprijateljsko uporište. Iz opisa, kako je dan u brošuri, bez ikakvog objašnjenja pod kakvim je okolnostima došlo do štetnih posljedica za samostan i njegove članove - franjevce, proizlazilo bi da je samostan od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske bio napadnut i na njega otvorena artiljerijska vatra bez ikakvog razloga, sa ciljem da se crkva sruši, a samostanu, gimnaziji i franjevcima nanese veća šteta u imovini i životima. Kod čitalaca brošure koji nisu bili učesnici u ovim dogadjajima ili koji nisu imali prilike da se o njima obavijeste iz drugih objektivnih izvora, stvara se

predodžba da je na samostan nasrnuto bezrazložno. Pošto se u brošuri i ne nagovještava da bi za to postojao kakav razlog.

Takvo prikazivanje dogadaja predstavlja, bez sumnje, izopačeno tvrđenje, pošto na samostan nije otvorena vatra bezrazložno, već se radilo o ratnim operacijama za oslobođenje zemlje, koje su vodile jedinice Narodnooslobodilačke vojske protiv naoružanih neprijateljskih formacija smještenih u samostanu, i upravo u okviru tih operacija prouzrokovane su i navedene štetne posljedice. Iako u brošuri nije izričito navedeno koja je vojska topovskim granatama bombardirala samostan, iz teksta se može zaključiti da je to bila Narodnooslobodilačka vojska. Narodu pak toga kraja, gdje je brošura raspačavana, kao i velikom broju drugih gradana, poznati su dogadaji vezani za oslobođenje Hercegovine 1945. godine, pa i koja je to vojska koja je bombardirala samostan.

Iz prikaza povijesti samostana u Širokom Brijegu, kako je dan u brošuri, proizlazilo bi da se je samostan od osnivanja, zajedno sa svojim ustanovama - sjemeništem i gimnazijom, stalno razvijao i napredovao, sve do 1945. godine, koja je, kako je to na početku navedenog dijela teksta istaknuto, "podrezala Brijegu perspektivu i donijela mu agoniju". Iz toga bi slijedilo da je godina 1945. koja je donijela narodima Jugoslavije pobjedu nad okupatorom i njegovim saradnicima i konačno oslobođenje čitave zemlje za što su naši narodi podnijeli ogromne ljudske i materijalne žrtve - za samostan u Širokom Brijagu predstavljala najcrnju godinu u njegovoј historiji. Ovakvom ocjenom značaja 1945. godine za samostan i njegove institucije, kakva je dana u brošuri, a povezano sa materijalnom štetom i ljudskim žrtvama koje su samostanu te godine nanijele jedinice Narodnooslobodilačke vojske ali uz istovremeno prikazivanje bitne činjenice da je samostan bio pretvoren u neprijateljsko vojno uporište i da su navedene posljedice prouzrokovane u okviru ratnih operacija vodenih za oslobođenje Hercegovine i čitave Jugoslavije - narodnooslobodilačka borba i Narodnooslobodilačka vojska prikazane su u ležnom svjetlu, u smislu da je njihova aktivnost bila usmjerena na rušenje crkava i vjerskih ustanova, uništenje kulturnog blaga i protiv života nedužnih svećenika.

Takav prikaz stvari, s obzirom na to da su izdavačima brošure bile dobro poznate okolnosti pod kojima su uslijedili navedeni dogadaji, mora se ocijeniti da je dan svjesno i tendenciozno.

S obzirom na izloženo, po stanovištu Vrhovnog suda Jugoslavije, brošura "Široki Brijeg" predstavlja štampanu stvar putem koje se iznose izopačene tvrdnje kojima se izaziva uznenamirenost građana.

Da je raspačavanje brošure "Široki Brijeg" i stvarno izazvalo uznenamirenost građana proizlazi iz brojnih izraza negodovanja i protesta koji su objavljeni u štampi, još i prije

odluke Vrhovnog suda Hrvatske. Ovakva reagiranje građana na iskrivljeno i neistinito prikazivanje historijskih zbivanja koja se odnose na oslobođenje zemlje došlo je do izražaja najprije na područjima gdje je brošura bila raspačavana i gdje je narod bio najbolje upoznat sa dogadajima iz vremena rata, a kad je pojava brošure posredstvom sredstava javnog informiranja dobila širi publicitet, izrazi ogorčenja proširili su se i na druge krajeve naše zemlje.

Iz naprijed navedenih razloga Vrhovni sud Jugoslavije nalazi da brošura "Široki Brijeg" predstavlja štampanu stvar putem koje se iznose izopačene tvrdnje kojima se izaziva uz nemirenost građana, pa stoga za zabranu njenog raspačavanja postoji zakonska osnova iz člana 52. stav 1. tč. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

S obzirom na to, žalba Franjevačkog samostana u Lištići protiv prvostepenog rješenja Okružnog suda u Splitu nije osnovana. Žalbeni navod da raspačavanje brošure, nije izazvalo uznenirenost građana očigledno ne stoji. U ostalom dijelu žalba je upravljena na isticanje da franjevci nisu stradali svojom krimicom. Međutim, s obzirom na izopačenost tvrdenja u brošuri, ovo pitanje u ovom postupku nije od značaja. U tom pogledu ovaj sud je suglasan sa stajalištem Vrhovnog suda Hrvatske u pobijanom rješenju - da u postupku za zabranu raspačavanja ove štampane stvari nije bilo potrebno da se sud upušta u ovo pitanje.

Utvrdivši da je zahtjev za zaštitu zakonitosti osnovan, Vrhovni sud Jugoslavije je preinačio drugostepeno rješenje Vrhovnog suda Hrvatske i potvrdio odluku prvostepenog suda o zabrani raspačavanja brošure "Široki Brijeg", s tim što se ova zabrana osniva na odredbi člana 52. stav 1. tač. 2. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija.

Donesena je, dakle, konstitutivna odluka u ovoj stvari.

Ovaj Sud, naime, smatra da u postupku za izricanje zabrane raspačavanja štampanih stvari ne dolazi do primjene odredba člana 389. stav 2. Zakonika o krivičnom postupku, prema kojoj u slučaju kad je zahtjev za zaštitu zakonitosti po dignut na štetu osudjenog, Vrhovni sud može donijeti samo deklaratornu odluku, tj. utvrditi da postoji povreda zakona, ne ne dirajući u pravomoćnu odluku.

U članu 66. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija propisano je da se u postupku koji se vodi o prijedlogu za izricanje zabrane raspačavanja štampanih stvari shodno primjenjuju odredbe zakonika o krivičnom postupku. Zakonikom je prema tome predvidena shodna primjena odredaba drugog zakona. Pod shodnom primjenom smatra se, u teoriji i sudskoj praksi, takva primjena drugog zakona kad se njegove odredbe ne primjenjuju striktно, doslovno, već u granicama i na način koji je u skladu sa karakterom i prirodom odredene pravne materije i

svrhom postupka koji se vodi. Zbog toga je neophodno ocijeniti da li se izvjesna odredba drugog zakona može ili ne može, a u potvrđnom slučaju da li je moguće tu odredbu primjeniti u cijelosti ili pak putem njenog prilagodavanja vodeći računa o specifičnosti materije u okviru koje se ova primjena vrši.

Postupak za odlučivanje o zabrani raspačavanja štampanih stvari (čl. 52. do 66. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija) je specifičan postupak, koji se umnogome razlikuje od krivičnog postupka. Taj postupak nije ni krivični ni kazneni, u njemu nema osudenog ni okrivljenog - postupak se vodi prema osobi koja je po zakonu odgovorna za izdavanje, odnosno raspačavanje štampane stvari.

Zabrana raspačavanja štampane stvari koja se izriče nema obilježja kazneno sankcije. Ova zabrana predstavlja posebnu, vankaznenu, pravnu mjeru, kojom se, u zakonom predviđenim slučajevima, daje negativna društvena ocjena određenog spisa i utvrđuje štetnost njegovog objavljivanja i raspačavanja, sa ciljem da se spriječi njegovo širenje i tako otklene štetne posljedice koje bi iz toga mogle proizići. Svrha postupka i izrečene zabrane je, dakle, zaštita društva i određenih društvenih vrijednosti. Da bi ova svrha postupka za zabranu raspačavanja štampanih stvari mogla biti u potpunosti ostvarena, potrebno je da se i u postupku povodom zahtjeva za zaštitu zakonitosti, dakle u postupku o izvanrednom pravnom lijevu, omogući izricanje zabrane raspačavanja štampane stvari sa društveno-štetnim sadržajem. U protivnom, ako bi se odluka o zahtjevu za zaštitu zakonitosti morala ograničiti samo na deklaraciju, tj. samo na utvrđenje da postoji zakonski razlog za zbranu iz člana 52. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija a bez mogućnosti izricanja efektivne zabrane, to bi značilo da bi se takav štampani spis, i bez obzira na to što je utvrđena njegova štetnost za interes društva, mogao i dalje nesmetano raspačavati i širiti te i dalje izazivati štetne posljedice. Očigledno je da na taj način svrha ovog postupka ne bi mogla biti postignuta.

Rukovodeći se navedenim razlozima, Vrhovni sud Jugoslavije je uvažio zahtjev za zaštitu zakonitosti i na osnovi odredbe člana 66. Zakona o štampi i drugim oblicima informacija, a shodnom primjenom odredbe člana 389. stav 1. Zakonika o krivičnom postupku, preinačio pobijano rješenje Vrhovnog suda Hrvatske, kako je to navedeno u izreci ove presude.

Vrhovni sud Jugoslavije
U Beogradu, 15. listopada 1971.
KZ-33/71.

Zapisničar
Mr Milica Zdravić, s.r.

Predsjednik Vijeća
Dr Boržidar Kraus, s.r.

II.- IZJAVA OCA PROVINCIJALA

Pokoravamo se konačnoj odluci Vrhovnog suda Jugoslavije o zabrani raspačavanja knjižice "Široki Brijeg".

Ipak smatramo potrebnim iznijeti nekoliko primjedbi.

Potpuno smo zadovoljni jedino što Vrhovni sud Jugoslavije, kao ni prethodno Vrhovni sud Hrvatske, nije potvrdio inkriminaciju Okružnog javnog tužilaštva iz Splita i Javnog tužilaštva SR Bosne i Hercegovine da su naša na Širokom Brijegu stradala braća "s oružjem u ruci i na drugi način za vrijeme II Svjetskog rata služili okupatoru u podjarmljivanju hrvatskog i drugih naših naroda" (odnosno da su "ne samo propagandom već i oružjem u ruci u toku oslobodilačkog rata služila okupatoru na podjarmljivanju naših naroda i narodnosti"), što ju je Okružni sud u Splitu bio potvrdio i svrstao u red "opće poznatih dogadaja iz naše nedavne prošlosti". Ali nam ostaje žao što nije prihvaćen naš zahtjev da se utvrdi istinitost ili neistinitost te inkriminacije, tj. činjenice jesu li naša na Širokom Brijegu stradala braća uistinu "s oružjem u ruci i na drugi način... služili okupatoru" i kao takvi poginuli, ili su stradali nevini kako se tvrdi u knjižici "Široki Brijeg". A bili smo ponudili i brojne dokaze s naše strane! O tomu naime ovisi istinitost ili "izopačenost" te meljne tvrdnje u inkriminiranoj knjižici.

Ne zadovoljava nas obrazloženje u presudi Vrhovnog suda Jugoslavije, što polazi od pretpostavki da je "samostan u mjestu koје se onda zvalo Široki Brijeg, danas Lištica, bio pretvoren u snažno vojno utvrđenje Hujemaca i ustaša" i da je prilikom "osvajanja utvrđenog samostana" poginuo "i izvjestan broj franjevaca". A neosporna je povjesna činjenica da samostan nije bio nikakvo njemačko ili ustaško vojno utvrđenje. Na temelju naše prikupljene dokumentacije proizlazi, naprotiv, da kroz cijeli tijek borbi nikada nijedan vojnik nije s oružjem u ruci ušao u samostan. To su izričito zahtjevali fratri, i toga se držala sva vojska, tako da su i sami njemački oficiri odlagali oružje ako su htjeli ući u samostan ili crkvu. Što se pak gimnazije i dačkog konvikta tiče, bili su na silu zaposjednuti, i fratri nisu mogli biti odgovorni za ono što se tamo dogadalo. Na temelju naše prikupljene dokumentacije proizlazi također i to da naša širokobriješka braća nisu poginula prilikom "osvajanja utvrđenog samostana".

Ostajemo u uvjerenuju, u čemu nas je utvrdilo i mišljenje Vrhovnog suda Hrvatske, da smo svoje tvrdnje iznijeli u knjižici "na način koji ne može dovesti do uznemirenosti građana". U protivnom slučaju i sami bismo bili povukli raspačavanje knjižice. Ako je kod jednog dijela građana uznemirenost

ipak nastala, uvjereni smo da je to posljedica nekih novinskih napisu, u kojima su iznesene brojne neistine kako u odnosu na našu stradalu braću o kojima je u knjižici riječ tako i u odnosu na nas danas.

Zahvaljujemo odvjetniku Ivanu Mužiću što je obranu naše stvari preuzeo u svoje ruke i vodio je vještina velika pravnika i izvrsnog poznavaca povijesnih činjenica.

Zahvaljujemo također i svima koji su nas u svemu ovo mu prijateljski pomagali. Posebno zahvaljujemo vjernicima širokobriješke kotline, a i čitave zapadne Hercegovine, koji su svojom ljubavlju i molitvama širokobriješkoj Gospi dali svoj doprinos za mir i dobro u ovoj našoj Hercegovini.

Mostar, 27. listopada 1971.

Za hercegovačke franjevce:

dr fra Rufin Šilić
provincijal

III.- ODJEK U DNEVNOM TISKU

Nije nam moguće, zbog ograničenosti prostora, ni registrirati što je sve dnevni tisk pisao o knjižici "Široki Brijeg", još manje na sve se to osvrnuti. Jedan dio dnevnog tiska samo je kratko registrirao objektivne činjenice i događaje u svezi sa sudbinom knjižice "Široki Brijeg". Posebno objektivno, po našem sudu, pisali su o knjižici "Široki Brijeg" i događajima oko nje "Glas Koncila", AKSA i "Omladinski Tjednik" i žao nam je što ne možemo prenijeti ovdje što su pisali, posebno članak "Omladinskog Tjednika" od 13. listopada o.g. "Brijeg je širok, a horizonti uski... ili jedan slučaj" što ga je napisao Dean Rosenzweig.

Pojava knjižice "Široki Brijeg" i događaji oko nje za dio našeg dnevnog tiska, sarajevskog i beogradskog, bili su samo zgodna prilika za bezočan napad na hercegovačke franjevce. Nije bilo ništa bolje ni očekivati od onih koji su više od pola godine prije pojavljivanja knjižice "Široki Brijeg" pisali o hercegovačkoj franjevačkoj provinciji kao o "neprijateljskoj organizaciji" (beogradske Večernje novosti). U utoku izdavača knjižice "Široki Brijeg" Vrhovnom судu Hrvatske protiv rješenja Okružnog suda u Splitu, kao i u podnescima Provincijalata hercegovačkih franjevaca Saveznom javnom tužilaštvu odgovoreno je na mnoge tvrdnje dnevnog tiska o knjižici i u njoj spomenutim franjevcima. Ovdje ćemo se osvrnuti samo na jednu tvrdnju.

U beogradskom NIN-u br. 1080 od 19. listopada ove godine Vlada Miletić je napisao dugi članak pod naslovom "Šta se valja iza brijege". (To je onaj isti Vlada Miletić protiv koga je, kako čitamo u dnevnom tisku, mostarski SUP podigao optužnicu zbog klevete u njegovom napisu o slučaju Hrkać). Taj članak je bezočan napad ne samo na knjižicu i u njoj spomenute hercegovačke franjevce, nego na hercegovačke, pa i bosanske, franjevce uopće: na njihovu prošlost i sadašnjost. I kao glavni argument navodi jednu izjavu Stjepana Radića iz god. 1926.

Vrlo nam je interesantno kako to novinar Vlada Miletić i beogradski NIN jednu izjavu Stjepana Radića, koju nije potkrijepio nišakvima dokazima, prihvataju - skoro kao dogmu. Zanimljivo bi bilo saznati prihvataju li oni tako a priori i sve one Radića izjave o beogradskoj kluci i politici.

Ne ćemo ovdje pobijati sami Stjepana Radića i njegov stav prema bosansko-hercegovačkim franjevcima, nego ćemo samo donijeti odgovor beogradске "Politike" iz godine 1926. na izjavu Stjepana Radića (ovoje donosimo iz "Katoličkog lista" br. 6 od 11. veljače 1926).

Izjava Stjepana Radića

"Dne 24. januara raspravljalo se u plenumu financijskog odbora o budgetu ministarstva vjera. Tu je došlo na red i pitanje franjevačke gimnazije na Širokom Brijegu kraj Mostara u Hercegovini. Ta gimnazija postoji već od g. 1854. Pretrpjela je u svojoj historiji mnogo. Zgrada je gimnazije veoma trošna, pak je trebalo ili zatvoriti gimnaziju ili podići novu zgradu. Starješinstvo reda odlučilo je g. 1922. da podigne novu zgradu, a svaka dosadanja vlada unosi je u budžet 1.000.000 dinara za tu gimnaziju, koja je za Hercegovinu od općenitog kulturnog značenja. Ova je svota bila unesena i u budžet za g. 1926/27., ali je izbrisana bila u sjednici finansijskog odbora. Kad je u plenumu finansijskog odbora upitano, zašto je spomenuta svota brisana održao je g. ministar Radić ovaj govor:

'Ja sam nekada držao mnogo do kulturnoga i nacionalnoga rada bosansko-hercegovačkih franjevaca, ali sam se najzad razočarao i uvidio, da su to ljudi neiskreni i lašci. Čitav život, i nacionalni i kulturni rad nije ništa drugo, nego zavaravanje i zaglavljanje toga naroda sa tendencijom, da ga onda mogu lakše guliti i pljačkati. U koliko je taj narod još neprosvićen, nepovjerljiv i zaostao, to je jedino njihova zasluga, jer su ga oni tako učili. Crkvu, propovjedaonicu i ispovjedaonicu iskorišćavali su i iskorisćuju samo u svoje niske i sebične svrhe. To su vrsta zeleniča, koji deru narod, imaju svoje banke i uzajmaju sirotinji novac uz zeleničke

kamate. Oni državi samo lažu, da ne mogu dograditi svoju školu; oni imaju, da i drugu sazidaju. Najzad ta škola i ne služi narodu, nego samo njima, i ja ću nastojati ne da je potpoštažem, nego da je zatvorim. Moja je glavna briga, da rastavim narod od njih. Fra Didak Buntić je bio lažac i varalica, a najmanje prijatelj toga naroda. Uostalom ja sam protiv franjevaca, a ne protiv popova."

Odgovor beogradске "Politike"

2. veljače 1926.

"Zar on (t.j. Radić) može i zna da oseti šta govore, kako dišu one guste bosanske šume i mrke stene hercegovačke. Zar on zna i zar on ima srca za prošlost i grobove naših otaca, hajduka i zatočnika pogažene raje u vreme Turaka. Zna li on one gorske zlostupe, opasnost bujica planinskih, jede i nevolje sirotnih domova, razbacanih, stotine puta raseljenih. A sve je to znao naš narodni sveštenik - pravoslavni paroh i franjevac. Kroz stotine godina naše sveštenstvo u Bosni i Hercegovini bilo je svome narodu i otac i majka i brat i savetnik, dušobrižnik i lekar. S narodom su patili, s narodom zajedno bežali pred zulumima i nosili vatrnu s kućnoga ogњišta u nove krajeve. Koliko ih je trunulo po turskim zindanima, koliko ih na vešalima izdisalo, najtežom smrću umiralo. Zar nisu naši manastiri bili jedina svetlila u noći robova našega. Otkuda da zna g. Radić, kako su bosanski i hercegovački franjevci, skrhani i slomljeni teškom službom i radom u narodu, pod kraj života dolazili u manastire i tako stari i iznemogli još pisali knjige, beležili u letopise sve boleće i muke naroda svoga. Odakle da on to zna i odakle mu srce da to razume?

Zar su anacionalni naši franjevci, kojima je kroz sve vekove u radu verskom o socijalnom bila deviza "Pro aris et focus" (za veru i kućno ognjište?) Veliki deo naše istorije vezan je za franjevce i njihovo delovanje. Treba samo letimice zaviriti u delo Fermendžinovo: Acta Bosnae. Prve agrarne nemire u Bosni, koji su naterali turske vlasti, da olakšaju teške terete raji bosanskoj i hercegovačkoj, vodili su fratri i pravoslavni sveštenici u Posavini. U ustanku hercegovačkom bili su i franjevci, u mutnim potocima i svuda, gde se javljali glasovi slobode. Zar nije bio nacionalan jedan Jukić, koji je za svoj rad platio glavom? Zar je nenacionalan koji je vezan i gonjen u progonstvo prolazeći Kosovom spominjao Karadorda i žalio što Srbija nije mogla da oslobodi i Bosnu? Zar nije bio nacionalan jedan Fra Andrija Kačić, koji je prvi u svom Razgovoru okupio sav Slavenski Jug. Ili Fra Grga Martić, koji je opevao junaštva i podvige Obrenova i Luka Vukalovića i, makar franjevac i katolik, pevao u slavu sv. Savi kao i njegov stariji predhodnik Kačić?

Ako su franjevci naši lažovi i varalice, onda je laž sva prošlost naša, onda lažu svi naši i tudi istoričari od stotina godina. Ili su lašci i anacionalni oni naši franjevci, koji su u svoje škole primali jednako decu pravoslavnu i katoličku i spremali čak dakone Srbe da nauče knjigu i da se zapope?

Pa i pokojni fra Didak Buntić - bio je u privremenom Nar. Predstavništvu - i on je lažac i varalica! A zna li g. Radić, da je fra Didak u najmučnijim godinama rata spasao na hiljadu siromašne i izglađene dece bosanske i hercegovačke - bez razlike vere i narodnosti, u ona očajna i gladna vremena, da je naučio oko 14.000 seljaka knjizi i pismu? Pa zar da se takav čovek naziva varalicom i lašcem? Dok su se mnogi od današnje gospode u Hrvatskoj gojili i tovili, fra Didak Buntić obijao je pragove po Zagrebu, Ionio se po Sloveniji i Vojvodini, nameštao kod dobrih ljudi iznemoglu dečicu, tražio milost i pomoć za one, koji su sušili koru drveta i od toga hleb mesili!

Zar tako rade neprijatelji svoga naroda?

Sud i mišljenje g. Radića mora zaboleti, ali neće zaplašiti naše Franjevce niti će ih skrenuti s puta svetlih tradicija i teške prošlosti. Gimnazijska zgrada na Širokom Brijegu će se opet dograditi, biće čist hram prosvete i naš pretki i oživeće glasovima dece baš onih roditelja, koji su u velikom broju dosada bacali svoje kuglice u Radićeve kutije.

"Ocrti i deca uvideće ubrzo, ko su im i gde su im pravi i iskreni prijatelji."

O odnosu i stavu Stjepana Radića prema bosansko-hercegovačkim franjevcima, posebno prema fra Didaku Buntiću bit će govora u jednom od idućih brojeva našega glasila.

V.N.

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	18
DJELA POBIJENIH	46
POVIJESNE OKOLNOSTI	56

Glavni i odgovorni urednik:
Ivan Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

Veza:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisk:
FRAM-ZIRAL, Mostar
Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala [pobijeni.info](#) u poglavljju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjera:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF; 6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR; CH 8,50 CHF;
SAD 13 USD; Canada 13 CAD

Slanje preplate, dobrovoljnih priloga...:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
žiro-račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Smušena su ovo vremena. Često se tako započinje razgovor kada se okupimo. Ali, tko je zapravo smušen? Vremena ili mi?

Drugi svjetski rat okomio se na hercegovačke franjevce i Hrvate svom žestinom. Pišemo o tome iz broja u broj našega glasila. I još puno toga ima što trebamo iznijeti na svjetlo dana. Kako su se dotični tada ponašali? Što više pišemo o njima to više spoznajemo da je mučeništvo bio njihov »logo«. Radije su dali život nego li krenuli onim putovima koje su smatrali krivima i da ih nikamo ne vode.

Na žalost, i današnja su vremena, po svemu što se vidi, i te kako mučenička. Jedino to sada ide »mekom« silom, kako se to uobičajeno kaže, a ne onom surovom. No, namjera je ista. Pokušava se nekoga lišiti ljudskosti i Boga ili, drukčje rečeno, slobode. Hoće li to dopustiti?

Opaža se zamor u društvu kada je riječ o totalitarizmu, u što nedvojbeno spada i jugokomunizam koji je pobio hercegovačke franjevce, druge članove Crkve u Hrvata i mnoštvo puka Božjega. Kao da je zlo dosegnulo svoj vrhunac općaravši nas strahom od razornoga virusa pred našim vratima. I sada drhtimo pred takvom »stvarnošću«.

Nije ovo mjesto na kojem bi trebalo raspravljati o toj temi, ali jest mjesto gdje bi trebalo odbacivati svaki oblik totalitarizma, svaki oblik prisile, mjesto na kojem treba tražiti istinu da bi nas ona učinila slobodnima. Jedino ćemo tako biti sposobni odmahnuti rukom na svaki oblik strašenja ili stvarne opasnosti, kako danas tako i u budućnosti. Kao ni našim mučenicima, uvezši to u širem smislu, nama nitko ništa ne može ako to sami ne učinimo. Bog je s nama i on uvijek pobjeđuje, danas ili sutra, kada vidi da treba.

Hvala svima onima koji se bore i ne daju da ih vremena učine smušenima. Iz toga onda niču novi, dobri plodovi.

Puno je primjera takva promišljanja. Izdvojimo neke.

Dr. Hrvoje Mandić objelodanio je knjigu *Hercegovačka franjevačka provincija u Drugom svjetskom ratu i porazu*. Proširena je to njegova doktorska disertacija. Nije mu bilo lako stići do svega. Neke je već izvircirao sam naslov teme, a kako ne bi i sadržaj. Međutim, Mandić se nije dao i sada imamo pred sobom knjigu koja oslobođa.

Fra Franjo Markić bio je pučkoškolac kada su na Širokom Brijegu pokapani posmrtni ostaci trojice ubijenih hercegovačkih franjevaca. Nosio je to u sebi, istraživao što se točno dogodilo i na kraju diplomirao teologiju na temu o ubijenim hercegovačkim franjevcima. Jedan u nizu takvih. Istina se širi i skida nanose jugokomunističkoga totalitarizma.

U sve moramo ubrojiti i Groblje mira na Bilima. Podžu se tu krijevi za desetke tisuća ubijenih. Povijesni je to okvir u kojem je rođena žrtva i hercegovačkih franjevaca. Tako rado čekamo dan kada će Crkva to prepoznati i proglašiti.

U duhu ovih riječi nastavimo ići dalje. Budimo do kraja slobodni, a ne smušeni.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

